ILISU ŞELALESİ (GÜLNAR-MERSİN)

İhsan BULUT

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Anabilim Dalı 25240, Erzurum

ibulut@atauni.edu.tr

Mehmet ZOR

Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, 25240, Erzurum

Fatma ÖZDEMİR

Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, 25240, Erzurum

Özet

Ülkemiz bilinen pek çok doğal ve beşeri turistik zenginliği kadar bilinmeyen ve az önem verilmiş zenginliklere de sahiptir. Özellikle gelişememiş yörelerimizde bulunan doğal güzellikler ülkemiz turizmi, yaban hayatı açısından önem taşımaktadır. Şelale ve çağlayanlar bakımından ülkemiz çok zengin ve önemlidir. Ülkemiz coğrafyası doktora, yüksek lisans çalışmaları ve ders notu niteliğinde genel ve bölgesel konularda yeterince araştırılmaktadır. Bu çalışmalarda çalışma sahası çok geniş tutulduğu, genel konular ele alındığı ve çoğunlukla literatüre dayalı masa başı çalışması yöntemi benimsendiği için, çok özel ve güncel konulara, daha fazla dikkat çekecek yeni coğrafi özelliklere ulaşılamamıştır. Arazi şartlarının güçlüğü, ekonomik yetersizlikler ve zamana dayalı erken kariyer elde etme endişeleri araştırmaların giderek sığlaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca çalışıldığı düşünülen alanların tüm coğrafi özelliklerinin ortaya konulmuş olduğu yanılgısı da bu tür gayretleri gölgelemektedir. Bu çalışmada Mersin İli'nin Gülnar ilçesi yönetim sınırları içerisinde önceki çalışmalarda yer almayan Ilısu Şelalesi tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ilısu, çağlayan, şelale, Ilısu Şelalesi, Ilısu Köyü

ILISU FALL

Abstract

Turkey has much natural and cultural richness. Especially the natural assets located in developing regions have an important role to play in economical life of those regions. Turkey has the richest and important country for the falls and cascades. Geography of Turkey has been studied sufficiently through Ph. D and M.A. studies as well as course notes with respect to general and regional issues. Because of the fact that study areas of those studies have been too large, only general matters could be studied and that literature-based studies carried out, special and up-to-date issues, newer geographical characteristics that may take attention have not been sufficiently dealt with. Difficult geographical conditions, economic problems and desires to obtain career at very young ages cause studies to be more and more superficial. In addition, the fallacy that all geographical characteristics of the studied areas have been examined in a study shades the development of geographical thought. This study is intended to introduce Ilısu Fall located in Gülnar Province, Mersin. This fall has been only shortly mentioned in previous literature and have not become subjects of proper scientific work.

Key Words: Ilısu, cascade, fall, Ilısu fall, Ilısu Village

Giriş

Ülkemiz bilinen pek çok doğal ve beşeri turistik zenginliği kadar da bilinmeyen ve az önem verilmiş zenginliklere de sahiptir. Bunların önemli bir grubunu oluşturan şelale ve çağlayanlar da diğer doğal güzellikler gibi iyi tanıtımının yapılması ve gerekli düzenlemelerin sağlanması halinde turizmin vazgeçilmez konumları haline getirilebilir. Bu anlamda Manavgat, Kurşunlu-Düden[1], Tortum[2], Kapızbaşı gibi değerlendirilmiş; Girlevik[3], Muradiye-Tomara-Sırakayalar[4] gibi tanıtımı yapılmış, Ciro[5], Güney[6], Erfelek[7] ve Günpınar[8] gibi literatüre yeni kazandırılmış bilinen çağlayanlardan bahsetmek mümkündür. Ülkemizin sahip olduğu litolojik ve topoğrafik özellikler, iklim koşulları, akarsu rejimleri, tektonik özellikleri göz önüne alındığında bunlar kadar, belki daha fazla öneme sahip yeni şelale ve çağlayanların bulunması olasıdır. Nitekim 2009-2010 öğretim yılında bir öğrencimizin ihbarıyla Aybastı ilçesinde birçok şelale ve çağlayanların[9] ve Suturas Şelalesi[10] yayınımızın akabinde Ilısu şelalesinin olduğu anlaşılmıştır. Bu çalışma, makalemizi okuyan Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sekreteri Ahmet Kamacı'nın ihbarı ve davetleri sonucunda 25-26 Mart 2011'de Mersin Öğretmen Çalıştayı sonrasında yörede yaptığımız gözlemler neticesinde ortaya çıkarılmıştır.

Çağlayan ve şelaleler iç ve dış turizme önemli ölçüde katkıları olan doğal güzelliklerimiz arasındadır. Ülkemiz bu yönüyle de önemli zenginliklere sahiptir. Ancak pek çok çağlayan ve şelale henüz tanınmamıştır. Tanıtılmaları ve amaca uygun turistik yatırımların yapılması halinde önemli ölçüde turizme katkıları olacaktır.

Bu bölümde belki en önemli husus çağlayan ve şelalenin en genel manada ne olduğunun açıklanmasının gerekliliğidir. Rahmetli Prof. Dr. Reşat İZBIRAK çağlayanı small waterfall veya cascade İngilizce karşılıklarını da vermek suretiyle küçük bir akarsuyun çok yüksek olmayan bir yerden dökülüp aktığı yer olarak tanımlamıştır. Arapça kökenli bir sözcük olan şelâleyi ise çavlanla bir değerlendirmiş yine İngilizce ve Almanca karşılıklarının büyük çağlayan (great waterfall) anlamında olduklarını yani düşüş yüksekliği ve debinin önemini

[1] Doğanay, H.-Zaman, S., 2001, Kurşunlu ve Düden Çağlayanları: Coğrafi Bir Tanıtım(Kurşunlu and Düden Waterfalls: A Geographical Introduction), Doğu Coğrafya Dergisi, yıl: 7, sayı:5, Konya, s.1-33.

[2] Doğanay, H., 1991, Tortum Çağlayanı ve Turistik potansiyeli, Türkiye Kalkınma Bankası Turizm yıllığı 1994, Ankara, s.76-92.

[3] Doğanay, H., 1991, Turistik Potansiyeli Yönünden Gürlevik Çağlayanı, Türkiye Kalkınma Bankası Turizm yıllığı 1991, Ankara,s.54-64.

[4] Doğanay, H., 2000, Türkiye'de Az tanınan üç doğa harikası: Tomara-Sırakayalar ve Muradiye Çağlayanlar(three not well-knovn natural wonders in Turkey: Tomara-Sırakayalar and Muradiye Cascades),Doğu Coğrafya Dergisi Sayı 3, Erzurum, s.1-24,

[5] Bulut, İ.-Sevindi, C.-Zaman, M.-Kaya, G., 2005, Türkiye'nin Tanıtılmamış Güzelliklerine Yeni Bir Örnek,; Ciro Çağlayanı(Yusufeli-Artvin), Ulusal Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı (29-30 Eylül 2005Prof. Dr. İsmail Yalçınlar anısına), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü ve Türk Coğrafya Kurumu, İstanbul, s.107-114.

[6] Ceylan, M.A., Güney Çağlayanını Rekreasyonel Önemi(The recreational importance of The Güney Waterfall), Doğu Coğrafya Dergisi Sayı 3, Erzurum, s.61-76,

[7] Uzun, S.-Uzun, A.-Yılmaz, C.-Zeybek, H. İ., 2005, Erfelek Çağlayanları, Sinop, 331- 348. Doğu Coğrafya Dergisi, yıl: 10, sayı:14, Konya, s.331-348.

[8] Arınç, K., 2002, Rekreasyonel Açıdan Değerlendirilmesi Gereken Bir Yöre; Günpınar Çağlayanı ve Çevresi(Şuhul Vadisi/Darende, Günpınar Falls and Its Surroundings(Şuhul valley/ Darende); The Region of Recreational Signifficiance Türk Coğrafya Dergisi, sayı: 39, İstanbul, s.1-21.

[9] Bulut, İ., 2010, Aybastı (Ordu) Şelale ve Çağlayanları, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2010/1, İstanbul.

[10] Bulut, İ.-Özdemir, F., 2010, Sunturas Şelalesi, TSE Standard Ekonomik ve Teknik Dergi, Yıl:49, sayı:582, Ankara, s.100-107.

belirtmiştir[11]. Bu konuda önemli ve model çalışmalardan biri olan Maral Şelalesi olup, giriş bahsinde tanıma zenginlik ve açıklık getirilmiştir (Sever, Kopar, 2009, 17-29). Şelale ve çağlayanların ülkemiz coğrafyasında çavlan, çağlak, gürlevik, gürleyik, su-düşen, su uçtu, şarlak, uçan su ve gülleyik gibi anlamlarda kullanıldıkları da bir gerçektir. Nitekim Aybastı yöresinde çağlayana pongurt adının verildiği tespit edilmiştir[12]. Bu çalışmada da çağlayan veya şelalenin bu yörede şarlak olarak adlandırıldığı[13] bilgisine ulaşılmıştır.

Daha önceki çalışmalarımızda da ısrarla belirttiğimiz gibi bu doğal güzelliklerin bulunduğu yörelerdeki sakinler bu güzellikleri tanımakta, özelliklerini ve değerlerini bilmektedirler. En uygun zamanda yayınlanması ve tanıtılması için gerekli çabaları sarf etmekte; böylece yaşadıkları çevrenin güzellikleri hakkında farkındalık yaratmaya ve bundan yöreleri için gelir elde etmeye çalışmaktadırlar.

Lokasyon Özellikleri

Ülkemizin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan ve çalışmamızda tanıtmayı amaçladığımız Ilısu şelalesi önemli doğal turistik kaynak olup, yöre turizmine çeşitlilik sağlayabilecek özelliklere sahiptir. Bu doğa harikası ne turistik önemi yönünden ne de coğrafi açıdan bugüne kadar ayrıntılı bir şekilde incelenmiş değildir. Ilısu şelalesi Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde yer alan ve Mersin İli'nin Gülnar İlçesi'ne bağlı Ilısu köyündedir.

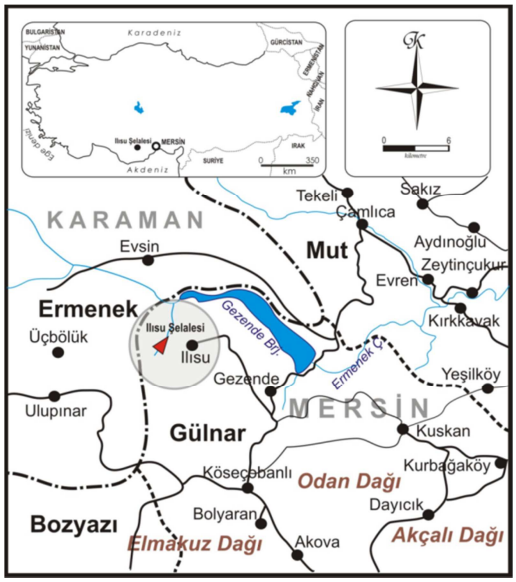
Matematik konum olarak 36° 33' 08.75" kuzey enlemleri ve 34° 33' 09.71" doğu boylamlarına tekabül etmektedir. Mersin İli Gülnar İlçesi'nin kuzeydeki Karaman İli'nin Ermenek sınırındaki son köy yerleşmesinin de en kuzey kesimindeki arazilerinde yer almaktadır. Şelale il merkezine 220, ilçe merkezine 70 km uzaklıktadır. Dolayısıyla Karaman ve Konya il merkezleriyle ilçelerinden şelaleye ulaşım daha kısa ve kolay sağlanmaktadır. Gülnar'a 70 km uzaklıkta olan şelale Mut'a 90, Ermenek'e ise 30 km.lik bir mesafededir. Karaman'a 136 km. Konya'ya ise 228 km mesafede bulunan şelaleye kadar özel araçla inme imkânı mevcuttur. Ulaşımla ilgili önemli bir sorun bulunmamaktadır.

Deniz seviyesinden yükseltisi 713 m. olan şelalenin konumundan ilk basamağında 70 m., kısa bir mesafeden sonra ikinci basmağından da 15 m kadar ve daha aşağı konumlarda giderek azalan düşüşlerle birkaç noktada daha çağlayanlar yaparak akmaktadır (Şekil 1; Fotoğraf 1).

[11] İzbırak, R., 1992, Coğrafya Terimleri Sözlüğü, Öğretmen Kitapları Dizisi, M.E.B. Yay.No.157, İstanbul, s.63, 68, 295.

[12] Bulut, İ., 2010, Aybastı Şelale ve Çağlayanları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Dergisi(yayınlanmak üzere)

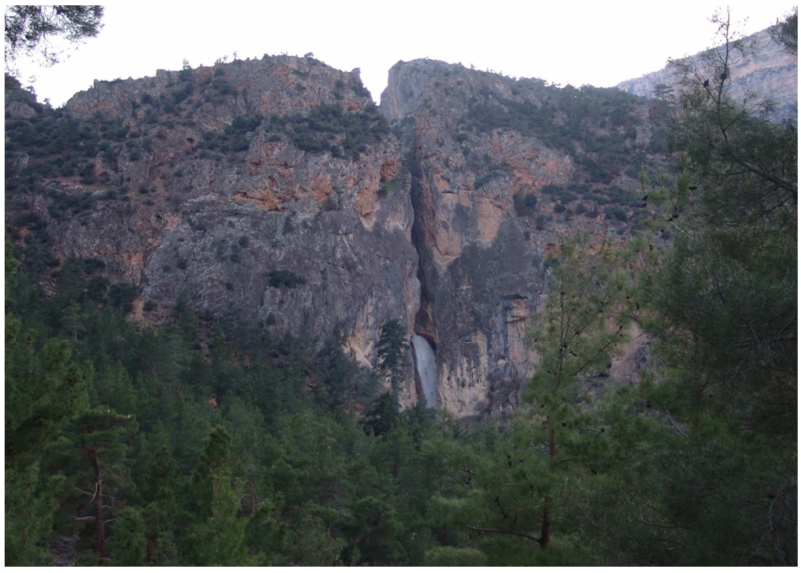
[13] Bulut, İ.-Özdemir, F.,2010, a.g.e. s.100-107.

Şekil 1. Ilısu Şelalesinin Lokasyon Haritası

Doğal Çevre Özellikleri

Yöre pek çok doğal ve beşeri coğrafya özellikleri bakımından önemli bir laboratuar görünümündedir. Karst topografyasına ait şekillenmenin pek çok unsurunu bir arada gözlemlemek mümkündür. Bunlar arasında şelalenin düştüğü konuma ininceye kadar dik ve derince yardığı yaklaşık 250 m.lik kapız veya kıstak görülmeye değer. Ayrıca kuestalar, kornişler, kuesta gerisinde ve önünde meydana gelen şekiller, sığ terra rosa toprakların bereketi, karstik kaynaklar, karstik aşındırma ve biriktirme şekilleriyle, lapya, dolin, uvala, ve polye hiyerarşisinin gözlemlendiği karst sistematiğine ait görüntüler ile bunların insan tarafından değerlendirilişiyle ilgili basit fakat heyecan verici ilişkilerin gözlemlenmesi bir coğrafyacının araziden mutlak doyum almasına neden olmaktadır. Akdeniz vejetasyonuna ait maki ve diğer bitki türleri, seyrek yerleşmelerin yer adları ise coğrafi ziyafetin üstüne kahve keyfi sunacak lezzetteydi. Gezende barajı kuşkusuz Ilısu Köyü, Erik Deresi ve Ermenek Çayı'nı anlamlandıran en önemli beşeri obje olarak tanımlanırken, Ilısu Şelalesi'de bu tesisin çalışır olmasına uçarcasına katkı sağlamak isteyen en önemli doğal unsur olarak nitelendirilmelidir.

Fotoğraf 1. Ilısu Şelalesi'nin genel görünüşü

Arazi genelde karstik Toros sitemi içerisinde yer almaktadır. Bu yörede topoğrafyanın ortaya çıkmasında bölgeyi etkileyen tektonik hareketler, litoloji ve tektonik hareketlerin kontrol ettiği fluviyal olaylar ile iklim şartları etkili olmuştur[14]. Orta Toroslar olarak nitelendirilen bölüm içerisinde kalan sahada ofiyolitlerin de yer alması şekillenme üzerinde etkili olmuştur. Çünkü Toroslarda akarsu aşındırması kireçtaşlarından ziyade ofiolitler üzerinde daha fazla ilerlemiştir. Nitekim batı Toroslarda Alakır çayı havzası ofiyolit ve serpantin-peridodit kütlesi, Aksu ve Göksu çayının bazı kolları, Erdemli Mersin arasında denize dökülen Sorgun, Karakuz, Kızıldere ve Karaoğlan dereleri ofiyolitler üzerinde derinleşmişlerdir. Bu nedenle bu bölgelerde kireçtaşları genel olarak birden yükselen kütleleri oluştururken, temelde bulunan ve orojenik kütlenin arasına sokulan ofiyolitler de aşınma sonucunda geçit veren gedikleri oluşturmuşlardır.[15]

Şelale çevresinde 1600-1700 m.yükseltilere sahip dağlık alan ve tepeler yer almaktadır. Bunlardan Elmakuz Dağı (1638 m), Sarnıç Dağı (1598 m), İlhandağı (1487 m) şeklinde kuzeye doğru basamaklar halinde alçalmaktadır. Şelalenin bulunduğu konum Kürdünbeleni Tepe ile Obrukbaşı (1521 m) arasında yer almaktadır. Şelalenin doğusunda Kocaöldüğü Tepe (1629 m), Karınbeleni Tepe (1666 m), Çiçekini Tepe (1604 m), Esenlerdurağı Tepe (1517 m), Yarendede Tepe (1699 m) ve Mervankalesi tepe yer alır.

Ilısu Köyü ve Çevresinde de Ermenek Çayı havzasının değişik kesimlerinde olduğu gibi karst topografyasına ait değişik şekiller gelişmiştir[16]. Ayrıca sahada gedik, boğaz, in, yalak, kaklık, tapır, seki, karkuyusu, alan, düz, belen gibi morfolojik özellikleri içeren adlandırmalar da dikkati çekmektedir. Saha 2000 m yükseltiye sahip Gülnar platosunun kuzeybatı kesimlerine tekabül etmektedir. Burada plato Ermenek çayı ve kolları tarafından şiddetli bir şekilde yarılmıştır. Rölyef enerjisinin 1000-1300 m. yi bulduğu bu kesimlerde Erik deresi de yatağını oldukça dar ve derin bir şekilde kalker ana kayaya saplamıştır. Kısık görünümlü bu dar ve derin vadinin bir fayla (?) kesildiği eğim kırığından şelaleyi meydana getiren sular tek seferde 70 m.den düşmektedir. Erik Deresi vadisi içerisindeki dev kaya blokları aşındırmanın şekli ve gücünü göstermektedir. Vadilerin dışında saha nispi yükseltileri az olan tepelerin oluşturduğu yatay yapılı plato düzlükleri görünümdedir (Fotoğraf 2).

Sahayı kalker yapı üzerinde 90°'lik dikliğe sahip kornişler ile marnlı yapının oluşturduğu daha az eğimli korniş yamaçları şekillendirmektedir. Yamaçlar boyunca çok sayıda karstik su kaynağı bulunur bunların bazıları şelaleler oluşturur şeklinde bilgiler verilmektedir. Ancak bu şelalelerin hangi akarsular üzerinde bulunduğu ve adları ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemektedir[17].

Şelale ve çevresinde topraklar, yer şekilleri, iklim ana kaya, bitki örtüsü ve hidrogarik koşullarca belirlenmiştir. Alfisol olarak bilinen kırmızı Akdeniz toprakları, kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları ile İnceptisol olarak bilinen kahverengi orman, kireçsiz kahverengi orman toprakları ve entisoller olarak gruplandırılan Litosoller, alüviyal ve koluviyaller ile Rendzina toprakları sahada yayılış gösteren belli başlı toprak grupları olarak ayırt edilmektedir[18].

[14] Atalay,İ.,1987, Türkiye Jeomorfolojisine Giriş(Genişletilmiş 2. Baskı)Ege Üniversitesi Yayınları No:9, İzmir, s.112.

[15] Atalay,İ.,1987, a.g.e., s.112.

[16] Efe, R., 1998, Ermenek Çayı Havzası Doğal Ortam İlişkileri, Fatih Üniversitesi Yayınları, No.1, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları No: 1., s.32

[17] Efe, R.., 1998, a.g.e. s.52-53

[18] Efe, R., 1998, a.g.e. s.141

Fotoğraf 2. Ilısu çevresinden karakteristik görünümler.

Ilısu Şelalesi, oldukça yüksek debili bir suyun yaklaşık 70 metre yüksekten uçarak oluşturduğu muhteşem güzellikte bir şelaledir. Daha önceleri çok daha yüksekten uçan su, akarsuyun aşındırma gücünden dolayı uzun yıllar boyu giderek alçalmıştır ve alçalmaya devam etmektedir. Suyun şimdiki aktığı kapızı oluşturmadan önceki düşüş yüksekliği yaklaşık 200 metredir (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. Gülnar ilçesinin Ilısu köyünde bulunan Ilısu Şelalesi doğal güzelliği ile ziyaretçilerine inanılmaz bir göz ziyafeti sunuyor.

Şelale, bu muhteşem görüntüsünün yanı sıra, özellikle yaz aylarında serinlemek isteyenler için ideal bir ortamdır. Yüksekten düşen su, indiği yerde taşlara çarparak, adeta doğal bir fıskiye gibi ileriye doğru savrulmakta ve yaklaşık 15-20 metre uzaklığa kadar sürekli yağmur misali yağmaktadır. Bu konumdan itibaren birkaç noktada çağlayanlar yaparak Ermenek Çayına karışır.

Ayrıca şelalenin en büyük su kaynağı olan Ilısu kaynağı da, şelalenin 2-3 km yukarısında bulunmaktadır. Kayaların içinden gür bir voklüzün çıktığı bu kaynağın bir kısmı çevre köy ve kasabaların içme ve sulama suyu ihtiyacının bir kısmını karşılamaktadır. Diğer kolu olan ve Erik deresinden gelen suyun önüne gövde yapılarak yaklaşık 4, 5 km tünel açılarak, yeni yapılmakta olan Görmeli Barajı'na aktarılmıştır. Ancak Ilısu köyü sakinleri buna karşı çıkarak şelalenin kurumasını önlemek için önemli mücadeleler vermişlerdir.

Akdeniz iklim bölgesi içinde yer almasına rağmen Ilısu ve çevresi bu iklimin sahil kesimindeki nemliliğin azaldığı ve yağışın nispeten az fakat mevsimlere dağılışının dengeli olduğu, sıcaklık şartlarının ise dikkat çekici bir şekilde azaldığı bir tipini yansıtmaktadır. Yıllık sıcaklık ortalamasının 12 °C, Ocak ayı en düşük ortalamasının 3.3 C° (Silifke'de 10.1 C°) ve Temmuz ayı en yüksek ay ortalamasının 22.7 C° (Silifke'de 27.9 °C ile Ağustos) olduğu tespit edilmiştir. Yıllık ortalama yağış tutarının 526.4 mm olduğu Ermenek'te (Silifke'de 615 mm, Anamur'da 993 mm) en az yağış ortalaması 5.2 ve 5.3 mm ile Temmuz ve Ağustos en yüksek aylık ortalama yağış tutarının da 105.6 mm ile Aralık ayında düştüğü görülür. Yağışların genellikle yağmur fakat kış aylarında ortalama 9.7 gün kar şeklinde yağdığı ve 21.6 günde yerde kaldığı tespit edilmiştir. Şelalenin içinde yer aldığı Ermenek Havzasında Thorntwaite iklimlendirmesine göre B, C ve D harfleri ile ifade edilen kurak, yarıkurak, yarı nemli ve nemli iklim tipleri görüldüğü, sahaya en yakın Meteoroloji istasyonu verileri ile oluşturulan bilançoda ise Haziran başından ekim ortalarına kadar su noksanının görüldüğü, C1, B'1, s2 b'3 ile gösterilen kurak ve az nemli, birinci dereceden mezotermal, kış mevsiminde çok kuvvetli su fazlası olan ve denizel şartlara yakın iklim tipine girer bulunmuştur[19].

Bitki örtüsü özellikleri garig, maki ve orman şeklinde Akdeniz vejetasyonu ile temsil edilmektedir. Garig formasyonu laden, lavanta, karabaş, kekik otu, biberiye, süpürge çalısı, ağaç fundası, geven gibi türlerdir. Maki formasyonu ve karakteristik türleri ile kızılçamların 1000-1500 m.lere kadar yayılışı söz konusudur. Yükseklikle birlikte orman örtüsüne karaçamlar, sedirler de karışmaktadır. Yörede kekik, adaçayı türünden gelişmiş bir doğal bitki çayları değerlendirme geleneği de tespit edilmiştir.

Beşeri Coğrafya Özellikleri

Akdeniz kıyı kuşağı ile ilgisi olmayan bir yerleşme, nüfus ve ekonomik yapının söz konusu olduğu yörede ekonomik yapı tarım, hayvancılık ve ormancılığa dayanmaktadır. Ilısu köyü Ermenek Çayı vadisinin batı (sağ) yakasında kurulmuş tarımsal faaliyetlere son derece uygun ve elverişlidir. Köyün deniz seviyesinden yüksekliği 950 m.dir.

Ilısu köyü nüfusu da tüm Akdeniz köyleri gibi yaz ve kış mevsiminde nüfus bakımından büyük farklılıklar göstermektedir. Her ne kadar 1997 de 245 olan nüfus 2000 sayımında 252 olarak tespit dilmiş yani fazla değişmemiş olsa da yazları bu nüfusun en az ikiye katlanmak gibi bir özellikten bahsedilmektedir.

Ilısu köyünde tarıma elverişli geniş ve verimli araziler yer almaktadır. Sulamalı ve seracılık şeklinde modern yöntemlerle çoğunlukla organik tarım yapılmaktadır.

[19] Recep Efe, a.g.e. s.96

Yerleşmelerin genellikle vadi içlerinde su kaynaklarının bol olduğu alanlarda kurulduğu Akdeniz Bölgesi'nin bu kesiminde Ilısu köyü de Ermenek Çayı Vadisi'nin sağ sahilinde basamak yamacı önündeki eğimli yamaç düzlüğünde kurulmuştur. Gevşek dokulu bir yerleşme özelliğine sahiptir. Konutlar genellikle taştan yapılmış olup son zamanlarda yapılanlarda ise tuğla ve beton karışımlı evler dikkati çekmektedir. Kalker ana kaya doğal yapıyı şekillendirdiği gibi konutlar, yollar, tarım alanları gibi beşeri özellikleri de şekillendirmiştir. Eski köy konutlarında adeta katkısız ve harçsız kullanılan kalker kayalar günümüzde ise işlenmiş olarak yoğun şekilde yer almaktadır. Tarım alanları genellikle dolin, uvala ve polye gibi karstik alanlarda sınırlı ve yoğundur. Evler gibi eklentiler, keçi damları ile bahçe duvar ve çevirmeleri de tamamen kalker kayaçlardan yapılmıştır. Akdeniz mimarisine uygun olarak eski mesken çatıları düz damlıdır. Ancak yeni meskenlerde de düz beton tabla olmakla beraber çoğunlukla sac ve eğimli çatı örtüsü de yer almaktadır.

Ekonomik faaliyetler su kadar toprak dağılışına da bağımlı bir dağılış göstermektedir. Kalker ana kayanın ayrışmasıyla oluşan terra rossa toprakları oldukça dar alanlı ve sığdır. Buna rağmen sıcaklıklar açısından iklimin elverişliliğine su kaynaklarının zenginliği de eklenince bol çeşitli ürün deseni ve yüksek ürün verimiyle karşılaşılmaktadır. Yaygınlaşan seracılık turfanda bölgesi olan yörede bütün yıl kesintisiz tarım imkânı sunulmasına neden olmaktadır.

Son yıllarda tarımsal üretimde hem ürün türleri hem de ürün kalitesi ile yapısal yani ticari tarıma geçiş açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Önceden geçim tipi olarak daha çok buğday, nohut, arpa, maş ekilip hasat yapılırken son yıllarda daha çok ticari amaçlı meyve yetiştiriciliği ve seracılığa dönüş gerçekleşmiştir. Projeli meyve bahçeleri, havuzlu damlama sulama sistemleri ve seralar modern tarım teknikleri ile yürütülen tarım düzeni sağlanmıştır. Narenciye dışında her türlü meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Köyde elma, badem, ceviz, yeşil (can) erik, cennet meyvesi, üzüm, nar, kayısı, antep fıstığı, armut vb ürünler yetiştirilmektedir. Sebze olarak seralarda domates ve salatalık açık tarlada ise, pamuk, susam, maş (mürdümük baklagillerden yenilen bir bitki), ülübü (fasulye, börülce), kavun, karpuz, domates, biber gibi çeşitli ürünler yetiştirilmektedir. Örtü altı sebzeciliği ve seracılığın gelişmiş olduğu köyde üretim bütün yıla yayılmıştır. Bağlı olduğu il ve ilçe merkezine çok uzak olan köyün tarımda karşılaştığı en büyük sorun pazarlama zorluklarıdır. Bu nedenle ürünlerin bir kısmı yerinde tüccarlara, bir kısmını Gülnar ve Ermenek'de pazarlanmaktadır. Gerçekten de yörenin Ermenek'le bağlantısı hem zaman hem de mesafe olarak oldukça kısadır. Ayrıca Ermenek ve çevresinde tarım arazilerinin baraj altında kalması üretim yetersizliğine yol açacağından bu bölgenin ürünlerine duyulan ihtiyaç artacaktır.

Hayvancılığın daha çok küçükbaş hayvancılık şeklinde sürdürüldüğü yörede, keçi ve koyun yetiştiriciliği ve arıcılık dikkat çekmektedir. Büyükbaş hayvanlardan inek besiciliğinin yapıldığı yörede, topografik koşullar yüzünden at, eşek ve katırlarla ulaşım ve taşımacılığa rastlanılmaktadır. Ilısu şelalesinin güneyindeki dağlık ve tepelik alanlar Gülnar ilçesi kuzeyindeki köyler ve mahallelerinin ve kuzeyindeki tepeler ise Ermenek ilçesinin güneyindeki köy ve mahallelerinin yaylacılık faaliyet bölgeleridir. Bu bölgedeki başlıca yaylalar Köseçobanlı Yaylası, Gezende Yaylası, Miskale Yaylası, Gölmeli Yaylası ve Ilısu Yaylasıdır.

Son zamanlarda orman kesim alanların koruma altına alınması ve bahçeciliğin artması nedeniyle küçükbaş hayvancılıkta özellikle keçi yetiştiriciliğinde düşüş olduğu gözlenmiştir. Bölgenin süt üretimi Mut'taki mandıralar tarafından değerlendirilmektedir. Bahar döneminde yapılan peynir Bardat pazarı ve Gülnar'da pazarlanmaktadır. Keçi ve koyunun kılı ve yününden ise, kilim, çul, çuval, yolluk, heybe yapılmakta ve evlerde kullanılmaktadır.

Ilısu köyü orman içinde olması nedeniyle ormancılık ekonomisi de önemlidir. Köy arazisi kızılçam ağaçlarıyla örtülü olup yüksek kesimlerinde meşe, pelit, katran, ladin, ardıç gibi ağaçlar yetişmektedir. Köy sakinleri orman dairesi tarafından belirtilen ağaçları kesip tomruk ve odun olarak hazırlayıp bunu karşılığında parasını almakta ve ayrıca Gülnar orman deposuna kamyonlarla nakliyesi yapılmakta ve nakliye karşılında ücret alınmaktadır. Ağaçlandırma faaliyetlerinde de köy sakinleri çalıştırılmaktadır. Orman içerisinde bulunan sumak ve melengiç ağaçlarının meyvesi toplanıp satılmaktadır. Bunun yanında ormanda bulunan çeşitli bitki ve otların yaprakları toplanıp kurutulduktan sonra tüccarlara satılması sonucu köy ekonomisine önemli katkısı bulunmaktadır.

Ilısu Şelalesi

Lokasyon özelliklerinde de belirttiğimiz gibi Akdeniz Bölgesi'nde yer alan ve Ilısu şelalesi önemli doğal turistik kaynak olup, yöre turizmine çeşitlilik sağlayabilecek özelliklere sahiptir. Bu doğa harikası ne turistik önemi yönünden ne de coğrafi açıdan bugüne kadar ayrıntılı bir şekilde incelenmiş değildir. Ilısu şelalesi Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde yer alan ve Mersin İli'nin Gülnar İlçesi'ne bağlı Ilısu köyündedir. Şelale adını köyden almış gibi algılanmakla beraber şelalenin görkemine atfen eskiden Ulusu şeklinde söylendiğine ilişkin bilgilendirmeler de bulunmaktadır.

Ilısu Şelalesi, oldukça yüksek debili bir suyun yaklaşık 70 metre yüksekten uçarak oluşturduğu muhteşem güzellikte bir şelaledir. Daha önceleri çok daha yüksekten uçan su, akarsuyun aşındırma gücünden dolayı uzun yıllar boyunca kalker araziyi derine doğru eritip aşındırarak giderek alçalmıştır ve alçalmaya da devam etmektedir. Suyun şimdiki aktığı kapızı oluşturmadan önceki düşüş yüksekliği yaklaşık 200 metredir (Fotoğraf 1, 4 ve 5).

Şelalenin yaz ve kış akımında fazla bir değişiklik olmamaktadır. Şelale karstik kaynaklarla beslendiği için her mevsim gür su akışına ve muhteşem bir güzelliğe sahiptir. Şayet diğer bölgelerimizdeki enerji üretimi adına ve HES inşaatına kurban edilmezse jeolojik miras olarak binlerce yıl olduğu gibi varlığı ve ekosistemi korunacaktır. Sağlıklı bir ölçüm yapamayışımıza rağmen şelalenin debisi 100 lt/sn. den az değildir.

Fotoğraf 4. Ilısu Şelalesinin ilk ve tek serbest düşüşü70 metredir

Şelale, bu muhteşem görüntüsünün yanı sıra, özellikle yaz aylarında serinlemek isteyenler için ideal bir ortamdır. Yaklaşık 70 metre yüksekten uçan su, indiği yerde taşlara çarparak,

adeta doğal bir fıskiye gibi ileriye doğru fışkırmakta ve yaklaşık 15-20 metre uzaklığa kadar sürekli yağmur misali yağmaktadır. Bu konumdan itibaren birkaç noktada çağlayanlar yaparak Ermenek Çayı'na karışır.

Ayrıca şelalenin en büyük su kaynağı olan Ilısu kaynağı da, şelalenin 2-3 km yukarısında bulunmaktadır. Kayaların içinden gür bir voklüzün çıktığı bu kaynağın bir kısmı çevre köy ve kasabaların içme ve sulama suyu ihtiyacının bir kısmını karşılamaktadır. Diğer kolu olan ve Erik deresinden gelen suyun önüne gövde yapılarak yaklaşık 4,5 km tünel açılarak, yeni yapılmakta olan Görmeli Barajı'na aktarılmıştır. Görmeli barajı dünyanın yirmi altıncı, Avrupa'nın altıncı ve ülkemizin en yüksek gövdeli barajı özelliğine sahiptir. Ancak Gülnar Kaymakamlığı, Ilısu köyü muhtarlığı ve sakinleri buna karşı çıkarak şelalenin kurumasını önlemek için önemli mücadeleler vermişlerdir.

Ilısu köyü arazisinin doğu kesimi Gezende barajı kıyılarına kadar uzanmaktadır. Bu barajın yapımı 1992 yılında tamamlanarak hizmete girmiştir. Yapılış amacı elektrik üretmektir. Gövde yüksekliği 70 metre civarında olan barajın da önemli bir rekreasyon potansiyeli bulunmaktadır.

Fotoğraf 5. Şelalenin ilk düşüşünden sonra aşağı kesimlerde Erik Deresi birçok noktada çağlayan ve dev kazanları yapmaktadır.

Sonuç, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Bu çalışmanın ortaya koyduğu en kısa ve kesin sonuç Türkiye Coğrafyası'nın genelde bilinenlerle, özelde ise bilinmeyenlerle dolu olduğudur. Bu durum ülkemizin kısa mesafede değişen litoloji, yükselti, orografik koşullar, iklim, vejetasyon ve hidrografik özellikleri düşünüldüğü zaman normal karşılanmalıdır. Zira bir dağın bir yüzüyle öbür yüzü arasında fiziksel, beşeri ve kültürel olarak pek çok farklılık oluşmaktadır. Ülkemizin yeterince tanıtılamamış yüzlerce doğal güzelliklerinden birisi de Ilısu Şelalesidir. Ilısu şelalesi adlı bu çalışma da bu bakış açısıyla ele alınmış, bir ön tanıtım denemesidir. Bundan sonra yapılacak çalışmalara ve çalışanlara da yön verme özelliği taşımaktadır.

Kırsal kalkınma sorunlarının çözümünde bir yörenin coğrafi özelliklerinden kaynaklanan dezavantaj ve avantajların bilinmesinin önemi büyüktür. Yaylacılık, ormancılık, organik ürünler üretimi ve geçim tipi tarım ve hayvancılık şeklinde özetlenecek yöre ekonomisinde doğal güzelliklerin ve koruma alanlarının tespiti ve tayini turizmi de teşvik edecek çabalar olarak düşünülmelidir. Bu tanıtımla şelale yöre sakinleri için taşıdığı rekreasyonel önem kadar, ulusal, belki de uluslararası turizm açısından da önemli bir cazibe merkezi haline getirilebilecektir. Bugüne kadar yeterince tanınmamış olması, doğal yapının korunması açısından dezavantaj değil, avantaj kabul edilmelidir.

Ancak bu tür alanların ekonomik anlamda kullanılmalarının zaman zaman önemli ekolojik sonuçları da olmaktadır. Bütüncül bir planlama ile ele alınmadan yapılacak bir düzenleme doğal kaynaklar üzerinde olumsuz etkiler yapabilmektedir. Bundan sonra yapılacak, tanıtım, düzenleme, altyapı ve üst yapı yatırımları sırasında ekolojik miras, jeomorfolojik miras endişesi taşınarak, sürdürülebilirlik de göz önünde bulundurulmalıdır.

Ciro, Aybastı(Koçalan, Çiseli, Oba ve diğerleri), Sunturas ve Ilısu örneklerinde gördüğümüz şelale ve çağlayanları bugün bekleyen bir tehlike de gelecekte bu görüntülerin doğadan silinecek olmasıdır. Çünkü HES projeleri akarsu yataklarına biyolojik zenginliklerine, doğal güzelliklerine aldırmaksızın, ÇED raporları hazırlanmadan veya önemsenmeden her su kaynağını talan etme projeleri haline gelmiştir. Aybastı Koçalan şelalesi suları cazibe ile yatağından alınacak daha aşağıda bir konumda kurulacak santrala cebri borularla HES e aktarılacak bu günkü manzara da kuru kayalıklardan ibaret kalacaktır. Tasarruf düşüncesi oluşturmadan elektrik üretiminin artırılmasının anlamlılığı da üzerinde durulması gereken en önemli konu olsa gerekir. Alternatif enerji kaynakları(jeotermal, rüzgar, güneş, biyo kütlesel enerji, hidrojen gibi) üzerinde yoğunlaşılması daha çevreci daha akılcı olacaktır kanaatindeyiz.

Ilısu şelalesi için tanıtımın dışında ulaşım, çevre düzenlemesi ve konaklama ile kamp yeri olanaklarının oluşturulmasıyla ilgili bazı problemler vardır.

Tanıtımla birlikte düşünülmesi gereken en önemli husus koruma önlemleri olmalıdır. Yol boyunca görsel malzemeler ile turistik mahal ve mesafe levhaları konulması gerekmektedir.

Ulaşım açısından şimdilik bir sorun gözükmemekle beraber yolun kaplamasının ve niteliğinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Bölge dağcılık, yamaç paraşütü, trekking, yürüyüş, doğa eğitimleri, izci ve bilim kampları eko turizm, çiftlik turizmi, jeep safari, foto safari ve manzara seyri gibi daha da çeşitlendirilebilecek alternatif turizm olanaklarına sahiptir. Bu konuda henüz bir yatırım ve gelişme söz konuş değildir. Bunun için şelalenin yakınında doğayla uyumlu, karavanlı, çadırlı kamp yerleri oluşturulmalı, aydınlatma düzeni, çeşmeler, tuvalet ve kamp masaları ile sabit ocaklar gibi asgari düzeyde medeni ihtiyaçların karşılanabileceği tesislere gereksinin bulunmaktadır.

Ilısu şelalesi için düşünülen Görmeli barajına su aktarımı şelalenin kurumasına veya görkemini kaybetmesine sebep olacaktır. Söz konusu projeden acilen vaz geçilmelidir. Çünkü akarsu ekosistemleri hassas ekosistemler olup, akım değişikliği, su sıcaklığı değişmesi gibi önemsiz görülen küçük değişiklikler bile ciddi sorunlara yol açmaktadır.

Teşekkür: Bu çalışmanın ortaya çıkmasında Sayın Yrd. Doç. Dr. Cemal SEVİNDİ ve doktora öğrencilerimiz Arş. Gör. Çağlar ÇAKIR ile Özgür Aydın BEKAR'ın çeşitli aşamalarda bilimsel desteklerini gördüm. Doktora öğrencim Mehmet ZOR, yüksek lisans öğrencimiz Fatma ÖZDEMİR ile Ayşe SOFU arazi çalışmalarımızı organize etmiş ve katkı vermişlerdir. Gülnar Kaymakamlığı, muhtarlarımız ile konuksever yöre insanlarına da minnet duygularımız daimdir.

Kaynakça

Arınç, K., 2002, Rekreasyonel Açıdan Değerlendirilmesi Gereken Bir Yöre; Günpınar Çağlayanı ve Çevresi (Şuhul Vadisi/Darende, Günpınar Falls and Its Surroundings(Şuhul valley/ Darende); The Region of Recreational Signifficiance Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 39, İstanbul, 1-21.

Atalay, İ.,1987, Türkiye Jeomorfolojisine Giriş (Genişletilmiş 2. Baskı) Ege Üniversitesi Yayınları No:9, İzmir, 112.

Bulut, İ., 2010, Aybastı (Ordu) Şelale ve Çağlayanları, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2010/1, İstanbul.

Bulut, İ. - Özdemir, F., 2010, Sunturas Şelalesi, TSE Standard Ekonomik ve Teknik Dergi, Yıl:49, sayı: 582, Ankara, 100-107.

Bulut, İ.-Sevindi, C. - Zaman, M. - Kaya, G., 2005, Türkiye'nin Tanıtılmamış Güzelliklerine Yeni Bir Örnek; Ciro Çağlayanı (Yusufeli-Artvin), Ulusal Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı (29-30 Eylül 2005 Prof. Dr. İsmail Yalçınlar anısına), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü ve Türk Coğrafya Kurumu, İstanbul, 107-114.

Ceylan, M. A., Güney Çağlayanını Rekreasyonel Önemi (The recreational importance of The Güney Waterfall), Doğu Coğrafya Dergisi Sayı 3, Erzurum, s.61-76,

Doğanay, H., 1991, Tortum Çağlayanı ve Turistik potansiyeli, Türkiye Kalkınma Bankası Turizm yıllığı 1994, Ankara, 76-92.

Doğanay, H., 1991, Turistik Potansiyeli Yönünden Gürlevik Çağlayanı, Türkiye Kalkınma Bankası Turizm yıllığı 1991, Ankara, 54-64.

Doğanay, H., 2000, Türkiye'de Az Tanınan Üç Doğa Harikası: Tomara-Sırakayalar ve Muradiye Çağlayanlar (three not well-knovn natural wonders in Turkey: Tomara-Sırakayalar and Muradiye Cascades), Doğu Coğrafya Dergisi Sayı 3, Erzurum, 1-24,

Doğanay, H. - Zaman, S., 2001, Kurşunlu ve Düden Çağlayanları: Coğrafi Bir Tanıtım (Kurşunlu and Düden Waterfalls: A Geographical Introduction), Doğu Coğrafya Dergisi, yıl: 7, sayı:5, Konya, 1-33.

Dönmez, Y., Bitki Coğrafyası, İ.Ü. Yay. NO.3319, Coğrafya Enst. Yay. No. 3213, İstanbul, 215-248.

Efe, R., 1998, Ermenek Çayı Havzası Doğal Ortam İlişkileri, Fatih Üniversitesi Yayınları, No.1, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları No: 1., s.32

İnandık, H., Türkiye Bitki Coğrafyasına Giriş, İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 42, İstanbul 1965, 44-46.

İzbırak, R., 1992, Coğrafya Terimleri Sözlüğü, Öğretmen Kitapları Dizisi, M.E.B. Yay. No. 157, İstanbul, 63, 68, 295.

Uzun, S. - Uzun, A. - Yılmaz, C. - Zeybek, H. İ., 2005, Erfelek Çağlayanları, Sinop, 331- 348. Doğu Coğrafya Dergisi, yıl: 10, sayı:14, Konya, 331-348.